

REALİST HALK HİKÂYESİ İLE ROMAN ARASINDA KÜRKÇÜ-ZÂDE OSMAN REMZİ'NİN *SERGÜZEŞT-İ MÂZÎ YAHUD VÂMIK U AZRÂ* MESNEVÎSİ

KÜRKÇÜ-ZÂDE OSMAN REMZİ'S *SERGÜZEŞT-I MÂZÎ YAHUD VÂMIK U AZRÂ*
MESNEVI BETWEEN REALISTIC FOLK STORY AND NOVEL

Nilüfer TANÇ¹

Öz

Asıl konusu insan olan edebiyat, yüzyıllar içinde onu üreten ve tüketen zümrelerin ihtiyaçları doğrultusunda, sözlü anlatılardan yazılı metinlere doğru bir gelişim, değişim ve ilerleme göstermiştir. Bu süreçte edebî üsluplar, tarzlar, ekoller ya da şekil ve türler, belli başlı özellikleriyle birbirlerinden ayrılırsalar da sıkı bir ilişki içinde olmuşlardır. Klâsik Türk edebiyatı alanında, manzum eserler arasında yer alan mesnevîler, anlatma esasına bağlı edebî metinler olarak bir dönemin hikâye ihtiyacını karşılamışlardır. Aynı dönemde halk hikâyeleri de bazen aynı, bazen farklı konuları farklı bir üslupla işlemiştir. Hikâye etme sanatı Batı edebiyatının da etkisiyle zaman içinde gelişmiş ve yeni ürünler roman türünün örnekleri arasına girmiştir. Bu süreçte bütün zamanların evrensel teması olan aşk ve çift kahramanlı aşk hikâyeleri daima hikâyelere konu olmuştur. Kaynağı mitolojik anlatılara kadar uzanan *Vâmik u Azra* da, çift kahramanlı bir aşk hikâyesidir. Kürkçü-zâde Osman Remzi'nin eseri mesnevî geleneğinde var olan diğer *Vâmik u Azrâ*'lara sadece ismen benzemekte, eser daha çok realist halk hikâyesi özelliği göstermektedir. Dönem olarak da klâsik Türk edebiyatı ürünlerinin yerini Batı tesirinde gelişen edebî türlere bıraktığı bir zaman diliminde kaleme alındığı görülen Kürkçü-zâde Osman Remzi'nin *Sergüzeşt-i Mâzî Yahud Vâmik u Azrâ*'sı, sözlü ve yazılı edebiyat arasında, halk hikâyesinden ve klâsik türlerden modern anlatılara geçiş dönemi eseri olarak kabul edilebilir. Bu çalışmada Kürkçü-zâde Osman Remzi'nin *Sergüzeşt-i Mâzî Yahud Vâmik u Azrâ* mesnevisine, epizotlarına göre inceleme yöntemi uygulanarak halk hikâyesine yaklaşan ya da ondan ayrılan yönleri tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kürkçü-zâde Osman Remzi, *Vâmik u Azrâ*, Mesnevî, Realist Halk Hikâyesi, Roman.

Abstract

The literature, the subject of which is human, has progressed and changed into written texts from oral narratives in line with the requirements of communities who have produced and consumed it for centuries. Within that period, even if literary wording, ecoles or forms and styles separated from one another with their particular characteristics, they have been in a closed relation. Mesnevîs which are in poetical works in the field of classical Turkish literature met the need of narratives of a period as literary texts which based on narration. In the same period, folk stories also addressed sometimes same and sometimes different subjects in a different style. Storytelling has been developed with the influence of Western literature in time and new works got into the examples of novel genres. Within that period, love which is the universal theme of all times and double heroic love stories, have always been the subject of stories. *Vâmik u Azrâ*, whose source extends to mythological narratives, is also a double heroic love story. The work of Kürkçü-zâde Osman Remzi reminds the other *Vâmik u Azrâ*s just in name, it is more likely to folk story with a realist character in tradition of mesnevî. *Sergüzeşt-i Mâzî Yahud Vâmik u Azrâ* of Kürkçü-zâde Osman Remzi which was written in a period which the works of classical Turkish literature gave its place to the literary works which developed with influence of West, could be accepted as a transitional work of the period between narrative and written literature from folk story and classical genres to the modern narratives. In this study, it will be determined close or distant features of Kürkçü-zâde Osman Remzi's *Sergüzeşt-i Mâzî Yahud Vâmik u Azrâ* mesnevi from the folk story with applying the method of examining according to the episodes.

Keywords: Kürkçü-zâde Osman Remzi, *Vâmik u Azrâ*, Mesnevî, Realistic Folk Story, Novel.

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
ntanc@mu.edu.tr

1. GİRİŞ

Kürkçü-zâde Osman Remzi, günümüzde “Kürkçüoğulları” olarak tanınan bir aileye mensup olarak²1879’da Urfa’da dünyaya gelmiştir. Şair hakkında araştırma yapan ve *Sergüzeşt-i Mâzî Yahud Vâmık u Azrâ*’sını yayına hazırlayan Mehmet Adil Saraç, bir belgeden³ hareketle şairin babasının Hacı Becan Ağa, annesinin Emine Hanım olduğunu, dönemine göre orta derecede bir öğrenim gördüğünü, çiftçilikle geçimini sağladığını, kısa bir dönem Urfa’da belediye başkanlığı görevini yürüttüğünü, Remzî mahlasıyla yazdığı *Vâmık u Azrâ* (Saraç, 2013) mesnevisi ile bir *Mevlid*’i bulunduğunu ve 1924’de Urfa’da verem hastalığı sebebiyle vefat ettiğini bildirmiştir (Saraç, 2013, s. 13-18). *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*’nda Ali Emîrî’nin şiirlerine yazdığı nazîreler⁴ ve bir mektubu yayımlanmıştır (Erdoğan Çeltik, 2007, s. 83-90).

Bu çalışmada incelenecek olan *Sergüzeşt-i Mâzî Yahud Vâmık u Azrâ* 1341 (M. 1944)’de Urfa’da Feyiz Kütüphanesi sahibi Abdullah Edip tarafından basılmıştır⁵. *Vâmık u Azrâ* geleneğinin Türk edebiyatındaki son halkası olarak kabul edilebilecek eser, içinde yer alan gazel, murabba, muhammes gibi farklı nazım şekilleriyle birlikte toplam 720 beyitten ibarettir. Mesnevî aruzun “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle kaleme alınmıştır. Eserin içinde yer alan diğer nazım şekillerinde vezin değişmektedir. Eserin başında yer alan “İfâde” başlıklı mensur bölüm sebab-i te’lif olarak kabul edilebilir. Bu bölümden başka eserde başlık ya da klâsik mesnevîlerde yer alan tevhid, na’t, münâcât gibi bölümler bulunmamaktadır.

Eserin “İfâde” başlıklı mensur bölümünde ve hemen ardından gelen mesnevînin ilk 19 beytinde yazar, eserini yazma sebebini şöyle açıklamaktadır:

“Hayatta başarı ümit ve emele bağlıdır. Bunun yanında olgunluk ve ılımlılıkla hareket edenler mutlu, aşırılığa kaçanlar ise büyük çoğunlukla mutsuz olurlar. İlim ve ahlâkın amacı insana iyi özellikler kazandırmak ve kötülüklerden alıkoymaktır. Ancak bunun için tarihten de ders almak gerekir. *Vâmık u Azrâ* hikâyesi bu yönüyle yeniden anlatılmaya layıktır ve bu sebeple şiir şeklinde tekrar yazılarak okurların ilgisine sunulmuştur.” (Saraç, 2013, s. 49-56)

Şair, ümitsizlik ve eleme son verme isteğiyle eseri kaleme aldığını ve yeni bir tarz benimsediğini belirtmiştir:

Virelim hâtime ye’s ü eleme

Tâb ü revnak gele tâ ki kaleme

.....

Ola bir şekl-i mücessem gûyâ

Câme-i lafızda ruh-ı ma’nâ

Kıssa-i ‘aşka ola şâhid-i zâr

Nakl ü nev-tarz ü bihîn-güftâr (Saraç, 2013, s. 54)

20. beyitten itibaren kahramanlardan Azrâ’nın tasviriyle hikâye başlar. Daha sonra Arabistan çöllerinde yaşayan bir bey oğlu olan Vâmık anlatılır. İki kahramanın karşılaşmaları, âşık olmaları, engellerle karşılaşarak bunları aşmaları ile hikâye ilerler ve mutlu sonla biter.

² Ailenin pek çok üyesi sanat, edebiyat ve siyaset dünyasında tanınmaktadır. Akademisyen şair ve yazar Kemal Edip Kürkçüoğlu, Kürkçü-zâde Osman Remzi’nin yeğenidir (Saraç, 2013, s. 13, Kurtoğlu, 2013, s. 36).

³Saraç’ın sözünü ettiği ve ilgili kısmını yayımladığı belgenin üslubu tezkire parçası olduğunu düşündürmektedir, ancak şairin yaşadığı dönem olan 1879-1924 yılları arasındaki şairlerin biyografilerini kapsayan tezkire niteliğindeki eserlerde “Remzî” mahlaslı şairler arasında bulunmamaktadır. Ayrıca bu belgede eserin adı *Vâmık u Zehrâ* olarak kaydedilmiştir.

⁴ Kürkçü-zâde Osman Remzi’nin hayatı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. :Tanç, 2017.

⁵ Bu baskıda eserin adı sehven *Vâmık u Uzrâ* şeklinde yazılmıştır.

Çift kahramanlı bir aşk hikâyesi olan *Vâmık u Azrâ*'nın kökeni Yunan edebiyatına kadar dayandırılmaktadır (Ayan, 1998, s. 3; Huart, 1993, s. 192; Ece, 2002, s. 41; Harmancı, 2003, s. 57; Ritter, 2011, s. 79). Sehl b. Harun Destemeysânî (ö. 830) Arapça; Unsûrî (ö. 1040) Farsça *Vâmık u Azrâ* yazan ilk şairler olarak tespit edilmiştir. Eser Türk edebiyatında da ilgi görmüştür. Araştırmacılar, Türk edebiyatında yazılmış sekiz *Vâmık u Azrâ*'dan söz etmektedirler. Bunlardan Hamzavî, Cemâlî, Behiştî, Ahmed Sinan Çelebi, Kalkandelenli Muîdî ve Havâyî Mustafa'nın eserleri ele geçmemiştir. Sadece Manisalı Câmî'î ve Bursalı Lâmi'î'nin *Vâmık u Azrâ*'ları günümüze ulaşmıştır. (Ayan, 1998, s. 2-11) Kürkçü-zâde Osman Remzi'nin eseri, yazarın daha önce yazılmış *Vâmık u Azrâ*'ları⁶ okumadığını, sadece çift kahramanlı bir aşk hikâyesi olduğu için gelenekten hareketle âşık ve maşuku temsil etmek üzere eserine *Vâmık u Azrâ* adını verdiğini düşündürmektedir. Lâmi'î ve Câmî'î'nin eserleriyle Kürkçü-zâde Osman Remzi'ninki arasındaki benzerlik, *Vâmık*, *Azrâ* ve Beşir isimlerinden ibaret görünmektedir.

Mesnevîler her ne kadar manzum eserler olsalar da, şiirden çok “anlatma esasına bağlı edebî metinler” arasında (Aktaş, 2015) değerlendirilmektedirler. Bu türün günümüzün kurgusal mensur metin ihtiyacını karşılayan türlerden “roman” ile ilişkisi, ondan ayrılan ve ona yaklaşan yönleri çeşitli araştırmalara (Ünlü, 2011; Kahraman, 2013; Kekeç, 2017) konu olmuştur. Buna göre Batı edebiyatında romanın başlangıcını halk arasında yaşatılmakta olan sözlü gelenek metinlerinden yola çıkarak sanatçılar tarafından kaleme alınan metinlerin oluşturduğu kabul edilmektedir. (Kahraman, 2013, s. 161) Bu türün Türk edebiyatındaki kaynağı da hem Batı edebiyatından yapılan çeviriler hem de klâsik mesnevîler (Ünlü, 2011, s. 473) ile yine halk edebiyatı ürünleridir. Modern Avrupa romanı, eski Türk hikâyeciliği üzerine bir aşî vazifesi görmüştür. (Boratav, 1982, s. 318). Buna bağlı olarak Batı edebiyatından yapılan ilk çevirilerde “roman” karşılığı olarak Türk edebiyatında *Dede Korkut* anlatmalarının yazılı metinlerinden itibaren kullanılan “hikâye” kelimesi kullanılmış ve *Sefiller* romanı Türkçeye *Hikâye-i Mağdurîn* adıyla tercüme edilmiştir (Kahraman, 2013, s. 165-166).

Dönem olarak Klâsik Türk edebiyatı ürünlerinin yerini Batı tesirinde gelişen edebî türlere bıraktığı bir zaman diliminde kaleme alındığı görülen Kürkçü-zâde Osman Remzi'nin *Vâmık u Azrâ*'sı, sözlü ve yazılı edebiyat arasında halk hikâyesinden ve klâsik türlerden modern anlatılara geçiş dönemi eseri olarak kabul edilebilir. Eserde kendinden önceki *Vâmık u Azrâ*'larda yer alan masalsı ve fantastik unsurlar yer almamakta; eser zaman, mekân, şahıs kadrosu ve olay örgüsü itibarıyla realist halk hikâyesi özelliği göstermektedir.

Pertev Naili Boratav, Türk edebiyatında eski hikâyecilik geleneğinde yüksek edebiyata dâhil edilemeyecek ve gerek konuları, gerek şekil ve üslupları bakımından halk hikâyeciliğiyle sıkı bir ilgisi olan hikâyeleri realist halk hikâyesi olarak adlandırmaktadır. Bu hikâyelerin belirleyici özelliği tamamıyla gerçekçi olmaları, olağanüstü unsur barındırmamalarıdır (Boratav, 1988, s. 99). Halk hikâyeciliği, kahramanlık maceralarından realist konulara doğru bir gelişme göstermiş ve ozanların yerini İran ve Arap kıssahanlarını taklit eden ve onların mevzularının benzerlerini ele alan hikâyeciler almıştır (Boratav, 1988, s. 102). Mesnevîlerin de şiir meclislerinde icra edilerek dinleyicilere ulaştığı bilinmektedir. Çift kahramanlı aşk hikâyeleri klâsik ve halk edebiyatının ortak konuları arasındadır.

Bu çalışmada Kürkçü-zâde Osman Remzi'nin *Vâmık u Azrâ* mesnevisine Ali Berat Alptekin'in halk hikâyelerini inceleme yöntemleri arasında gösterdiği epizotlarına göre inceleme yöntemi uygulanarak halk hikâyesine yaklaşan ya da ondan ayrılan yönleri tespit edilecektir. Bu yöntemle halk hikâyeleri olay örgüsünün başlangıcını, düğümlenmesini ve çözümlenmesini kapsayan ana motifleri esas alınarak incelenir (Alptekin, 2016, s. 92).

⁶ Gelenekten günümüze *Vâmık u Azrâ*'lar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Yiğit, 2017, s. 13-28.

2. VÂMİK U AZRÂ'NIN EPİZOTLARINA GÖRE İNCELENMESİ

Çift kahramanlı bir aşk hikâyesi olan *Sergüzeşt-i Mâzî Yahud Vâmik u Azrâ* temelde kahramanların engelleri aşarak aşk ekseninde kendilerini gerçekleştirmelerini anlatmaktadır. Bu tema, halk hikâyeleri ile benzer konulu masallar ve mesnevîlerde aynı şekilde kurgulanmaktadır.

2.1. Kahramanın Ailesi

Halk hikâyelerinde ve bu geleneğin Klâsik Türk edebiyatındaki karşılığı olan mesnevîlerde hikâyenin başlangıcında genellikle kahramanların aileleri tasvir edilir ve çocuksuzluk motifi işlenir (Alptekin, 2016, s. 92). Lâmi'î ve Cami'î'nin mesnevîlerinde de bu geleneğe uyulmuştur. Kürkçü-zâde Osman Remzi'nin eserinde ailelerle ilgili çok fazla bir bilgiye yer verilmemiştir. Vâmik, Arabistan çöllerinde yaşayan genç ve yakışıklı bir beydir. Azrâ ise Civan şehrinin beyi Said'in kızıdır. *Âşık Garip* (Türkmen, 1995, s. 196), *Âşık Sümmânî ile Gülperi (Perizât)* (Türkmen vd., 2014, s. 229) hikâyelerinde de kahramanların aileleri olay örgüsünde yer almazlar ve Gülperi de bir bey kızıdır.

2.2. Kahramanın Doğumu, Kahramana Ad Verilmesi ve Kahramanın Eğitimi

Halk hikâyelerinde ve mesnevîlerde kahramanların olağanüstü doğumlarına yer verilirken (Alptekin, 2016, s. 92) eser, *Ercişli Emrah ile Selvi Han* (Alptekin, 2016, s. 230) *Kirmanşah*'ın *Âşık Şeref Taşlıova* anlatması (Türkmen vd., 2014, s. 107) ve *Hurşit Bey ile İlik Hanım* (Kaya-Koz, 2000, s. 101) gibi bazı halk hikâyelerinde görüldüğü üzere kahramanların doğrudan yetişkin hâllerleriyle başlamaktadır. Kahramanlara ad verilmesi ve aldıkları eğitimden de hiç bahsedilmemektedir.

2.3. Kahramanların Âşık Olmaları

Kürkçü-zâde Osman Remzi'nin *Vâmik u Azrâ*'sı motifler açısından zengin bir hikâye değildir. Rüyada, dinleyerek, resmini görerek ya da bade içerek âşık olma gibi motifler eserde bulunmamaktadır. Kahramanlar birbirlerine ilk görüşte âşık olmuşlardır. *Köroğlu* anlatmaları içinde Mehmet Bey ile Nezaket Hanım (Boratav, 1988, s. 215), halk hikâyelerinden *Şah İsmail*'in sözlü varyantı (Önal, 2006, s. 30), *Kaçak Nebi* (Alptekin, 2016, s. 251), *Karaca Oğlan* (Alptekin, 2016, s. 243) hikâyelerinde de kahramanlar ilk görüşte âşık olurlar.

Bir bey olan Vâmik, *Şah İsmail* hikâyesinde de olduğu gibi (Önal, 2006, s. 30) boş vakitlerini çölde avlanarak geçirmeyi sever. Avlamak üzere olduğu şahin Azrâ'nın bulunduğu yere uçar ve Azrâ şahini gözleriyle etkisi altına alır. Şahini takip eden Vâmik da hem bu hâlden hem de Azrâ'nın güzelliğinden etkilenerek ona âşık olur:

Nâgehân oldu yine dîdesi düş

Bir perî-peyker elinde bir kuş

Seyr-i suretle ana oldu yakîn

Aceb âhûyu mu tutmuş şahin

Gördü şahini hayfâ der-kayd

Çeşm-i ahû nigehi fitneye kayd (Saraç, 2013, s. 78-79)

Azrâ'ya ilk görüşte âşık olan Vâmik, aynı anda duygularını ona açıklama fırsatını kaçırmaz:

Biz ikâba düşmüşüz sayyâd iken

Gelmesin agrep sana vaz'iyetim

Zülfünün zencirine oldum esir

Senden ayrılmakda şimdi usretim (Saraç, 2013, s. 88)

Azrâ da bu aşka karşılık vererek murabba şeklinde bir manzume ile ona evlerinde misafir olmasını teklif eder.

.....

Mihri saldı dile bari ferâmuş eyleme

Şem'-i bezm-i gayr olup yâri siyeh-pûş eyleme

Bana va'd it başka dil-ber der-âgûş eyleme

Git misafir ol yakındır hânemiz ey şeh-süvâr

.....(Saraç, 2013, s. 94)

Halk Hikâyelerinde de *Şâmilî ile Mahinur* (Alptekin, 2016, s. 247); *Tahir ile Zühre* (Türkmen, 1998, s. 214); *Âsuman ile Zeycân* (Kaya-Koz, 2000, s. 21) birbirlerine karşılıklı türkü söyleyerek duygularını açıklarlar.

2.4. Sevgilinin Bir Başka Kahramanla Evlendirilmek İstenmesi ve Kahramanın Gurbete Çıkması

Halk hikâyelerinde sevgiliyle karşılaşan erkek kahraman, tekrar baba evine döner. Anne ve babanın harekete geçmesiyle kız tarafına dünür olunduğunda bir engel çıkar ve kahraman bu engeli aşmak için gurbete gider. Bu arada kızın babası onu bir başka gence verir. Bu genç, maddî açıdan âşıktan daha üstündür. Kız, gerçek sevgilisini görebilmek için erkek tarafından süre ister bu süre kırk gün ile yedi yıl arasında olabilmektedir. Düğün meydanına gelen âşığın diğerlerini mat etmesiyle sevgililer kavuşur (Alptekin, 2016, s. 93).

Mesnevîde, Azrâ'nın teklifini kabul eden Vâmık'ı Azrâ'nın babası Said çok gösterişli bir şekilde ağırlar. Üç günlük misafirliğin sonunda onu kendi adamları eşliğinde yurduna uğurlar. Bir bey olarak tasvir edilen ve anne babasından hiç bahsedilmeyen Vâmık da paha biçilmez hediyeler ve bir teşekkür mektubuyla buna karşılık verir. Hediyeleri alan Said, kızını Vâmık'la evlendirmeye karar verir. Bu arada Vâmık'ın emrinde çalışan sırdaşı Emin, onun âşık olduğunu anlar. Vâmık, Azrâ'ya Emin aracılığı ile bir mektup ve bir yüzük gönderir. Arzu ile Kamber hikâyesinde Kamber Arzu'ya bir bilezik yaptırır (Şimşek, 1987, s. 152). Kerem ile Aslı'da nişan olarak Kerem bir yüzük gönderir (Elçin, 2000, s. 13). Said bu durumdan memnun olur, Vâmık ile Azrâ nişanlanırlar.

Haberin duyulmasıyla Said'in kardeşinin oğlu Burhan, Azrâ'yla evlenmeyi kendisinin hak ettiğini düşünerek bu nişana karşı çıkar ve adamlarını toplar. Evliliğe engel olmak isteyen Burhan gibi görünse de aslında onu teşvik eden etrafındaki adamlardır. Eline fırsat geçse de Vâmık'ı öldürmez, *Tahir ile Zühre* (Türkmen, 1998, s. 224) hikâyesinde görüldüğü gibi hapse atar. Benzer şekilde *Kerem ile Aslı*'da hem Kerem hem de Aslı, birbirlerinden ayrılmaları için hapsedilirler (Elçin, 2000, s. 17). Said baskılar karşısında düğünü ertelemeyi uygun bulur. Emin bu haberi ve Azrâ'nın mektubunu Vâmık'a iletir. Vâmık, Azrâ'nın yurduna gitmek üzere yola çıkar.

2.5. Kahramanın Engelleri Aşması

Halk hikâyelerinde sevgilisine kavuşmak isteyen âşık, sevgilinin ağırlığınca altın getirme, savaşarak kahramanlık gösterme, zindana atılma, vb. engelleri aşmak zorundadır.

Vâmık u Azrâ'da âşıkların kavuşmasına engel, Leylâ ile Mecnûn'da İbn Selâm karakteriyle temsil edilen (Şenocak, 2000, s. 76) rakiptir. Azrâ'ya kavuşmak isteyen Vâmık, çölde onunla buluşup hasret giderirken Burhan ve adamları tarafından çevrilir. Vâmık'ın tek başına cesurca meydan okumasıyla topluluk korkar. İçlerinden kötü niyetli bir ihtiyar, Vâmık'ı güvende olduğuna inandırarak Azrâ'nın yanından uzaklaşmasını sağlar ve Said'in evine yaklaşınca onu öldürmeye çalışır. Ancak Burhan, ihanetin doğru olmayacağını düşünerek onu hapseder. Durumu öğrenen Said, Burhan'a kızar. İki tarafın savaşmasından korkan halk, Said'i, Azrâ'yı Burhan'a vermek konusunda ikna eder. *Arzu ile Kamber* (Şimşek, 1987, s. 117), *Leylâ ile Mecnûn* (Şenocak, 2000, s. 76) hikâyelerinde kadın kahramanın başka bir gençle evlendirilmek istemesi motifi bulunmaktadır.

Acılar içinde zindanda yatan Vâmık, eskiden babasının emrinde çalıştığı anlaşılan zindancı Beşir aracılığı ile Azrâ'ya bir mektup gönderir. Azrâ da içinde bulunduğu ümitsiz durumu anlatan mektubu Vâmık'a gönderir. Zindancının kahramana yardım etmesi motifi *Derdiyok ile Zülfisiyah* hikâyesinde de görülmektedir (Alptekin, 2016, s. 214).

Bu hâl bir ay devam edince Vâmık'ın halkı onu merak etmeye başlar. Vâmık'ın kız kardeşi Hüsnâ Emin'den gerçeği öğrenir ve yanına on asker alarak Vâmık'ın yanına gitmesini söyler. Emin, Azrâ'yı bularak olanları ve Vâmık'ın hapsedildiği yeri öğrenir. Vâmık'ı kurtarmaya çalışsa da, Vâmık hapisten kaçmayı reddeder. Emin, Said'in huzuruna çıkarak bu sıkıntıya yol açanın Burhan değil, onun etrafındaki kötü niyetli kişilerin olduğunu, onları cezalandırıp Burhan ile Vâmık'ın uzlaşmasını sağlayınca bu işin çözüleceğini söyler. Ancak Said bu durumda bir şey yapamayacağını bildirir.

Durumu öğrenen Hüsnâ, Vâmık'ın yerine askerlerin başına geçerek onu kurtarmak üzere yola çıkar. Vâmık, hapisten kaçmanın yiğitliğe yakışmayacağını, savaşmak gerektiğini söyleyince Hüsnâ bütün şehrin kuşatıldığını bildirir. Vâmık, Emin aracılığı ile Said'e haber göndererek savaşa gerek olmadığını, Burhan'ı ikna etmesini ister. Ancak Burhan savaşmayı tercih eder. Vâmık'ın adamları teker teker Burhan'ın adamları ile savaşarak onları esir ederler. Vâmık, Burhan'ı meydana davet eder. Ancak Hüsnâ kardeşini Burhan'la kendisinin savaşması konusunda ikna eder. Hüsnâ Burhan'ı yener.

Bir kılınç saldı yine kuvvet ile
Sürdü kalkan ilerü gayret ile
Ünf ile seyfini urdu Burhan
Viridi Hüsnâ kılıncın karşı hemân
Kılınc oldu iki pâre der-hâl
Sürdü Hüsnâ atını bî-ihmâl
Kuşağından dutarak Burhân'ı
Vâmık'a getürdi anı (Saraç, 2013 244-246)

Tahir ile Zühre hikâyesinde de kızını Tahir'e vermek istemeyen padişah Tahir'in üzerine askerlerini gönderir ve Tahir onları yener (Türkmen, 1998, s. 232). *Leylâ ile Mecnûn*'da Mecnûn'a yardım etmek isteyen Nevfel ile Leylâ'nın babasının askerleri arasındaki savaşı Leylâ'nın babasının tarafı kazanır (Şenocak, 2000, s. 228).

2.6. Kahramanın Memleketine Dönüşü

Halk hikâyelerinde iki âşık birbirine kavuştuktan sonra erkek kahraman eşini alarak kendi memleketine döner (Alptekin, 2016, s. 94). *Vâmık u Azrâ*'da Vâmık, Burhan'ı esir alsada ona bir bey gibi davranır, olanları Said'e bildirir. Vâmık ile Azrâ nikâhlanırlar:

Taleb-i vâki'i itdi tervîc

İtdi Azrâ'yı Vâmık'a tezvîc

Eyledi 'izz ü haşemle irsâl

Vâmık'a erdi o mâh-rû-yı cemâl (Saraç, 2013, s. 248)

2.7. Sonuç Durumu

Mutlu son halk hikâyelerinin genel özelliklerinden olsa da *Tahir ile Zühre* (Türkmen, 1998, s. 247) *Kerem ile Aslı* (Elçin, 2000, s. 15) gibi örneklerde kahramanların tam kavuşacakken ölmeleri söz konusudur. *Vâmık u Azrâ* mutlu sonla bitmektedir. Vâmık'ın mertliği ve cömertliği karşısında Burhan pişman olur. Vâmık da Hüsnâ'yı Burhan ile nikâhlar. Çifte düğün yapılır:

Emr-i tezvici irüb pâyâne

Viridi Hüsnâ'yı hemen Burhan'a

Kurulup işte o dem sûr-ı sürûr

Herkesi itdi bu hâlet mesrûr

İki üftâde murada yetdi

Kıssa-i Vâmık u Azrâ bitdi (Saraç, 2013, s. 252)

3. HİKÂYENİN KARAKTERİSTİK MOTİFLERİ

Mesnevî edebiyatının son örneklerinden biri olan *Sergüzeşt-i Mâzî Yahud Vâmık u Azrâ* motif açısından zengin bir hikâye değildir. Eserde en dikkat çekici motifler destanlar ve bazı halk hikâyelerinde de görülen mektuplaşma, hile, mertlik ve dürüstlük ve alp kadın tipidir.

3.1. Mektuplaşma

Halk hikâyelerinde âşıklar karşılıklı söyleşerek doğrudan veya dadı, arkadaş gibi aracı kişiler ve *Tahir ile Zühre* (Türkmen, 1998, s. 229, 230, 234) *Kerem ile Aslı* (Elçin, 2000, s. 14) hikâyelerinde olduğu gibi mektup vasıtasıyla haberleşirler. *Vâmık u Azrâ* içinde lirizmin yükseldiği yerlerde farklı nazım şekilleri kullanılarak kahramanların duyguları okurlara aktarılmaya çalışılmıştır. Bunlardan *Vâmık ve Azrâ*'nın haberleşme aracı olarak kullandıkları mektuplar eserde üç yerde görülmektedir.

İlk mektup Vâmık'ın nişanlanmadan önce Azrâ'ya duyduğu özlemi anlatan mütekerrir muhammes şeklinde düzenlenmiş bir manzumedir:

Cüdâ düşdüm nigârımdan cihan dâr-ı mihen şimdi

Belâ-yı intizârımdan saçar âteş dehen şimdi

Değil encüm şerârımdan felek pür-dâğ-ı ten şimdi

Usandı halk bu zârımdan dem-â-dem ayb-zen şimdi

Gam-ı hicrân ile hayfâ cihan dâr-ı mihen şimdi

.....(Saraç, 2013, s. 114)

Vâmık ile Azrâ'nın kavuşmasına engel olmak isteyen Burhan'ın ortaya çıkması Azrâ'nın duygularını anlatan bir mektup yazmasına sebep olur. Bu mektup da mütekerrir muhammes şeklinde düzenlenmiştir ve Azrâ'nın çaresizliğini ortaya koymaktadır:

*Mihr-i ikbâl-i safâdan kara bahtım bî-nasîb
Her taraf hâtır-şiken bir tîre-hâl-i pür-acîb
Dem-be-dem artar mihen çıkdıkça hâlât-ı garîb
Dehr-i zâlim pür-fiten devr ise bir mekr-fîrîb
Zîr ü bâlâ oldu düşmen çıkdı her yerden rakîb*

.....
*Yok enîs ü gam-güsârım bî-kes ü bî-çâreyim
Kalmadı sabra karârım vâlih ü âvâreyim
Şâm-ı hasretdir nehârım böyle baht-ı kâreyim
Sed olunmuş reh-güzârım yâre nerden varayım
Zîr ü bâlâ oldu düşmen çıkdı her yerden rakîb* (Saraç, 2013, s. 128-130)

Burhan tarafından hapsedilen Vâmık, hâlini müsemmen şeklinde bir mektupla anlatır:

*Ey felek gösterdün âhir aksi bir hâlet bana
Ya niçin evvelce bunca eyledün rağbet bana* (Saraç, 2013, s. 172)

Azrâ da bu mektuba bir müsemmenle cevap verir:

.....
*Kayd-ı gamdan istemez zâlim felek âzâdımı
Sanki âsâr-ı gama ser-levha kıldı adımı*
.....(Saraç, 2013, s. 192)

3.2. Hile

Halk hikâyelerinde âşıkların bir araya gelmelerini engelleyen genellikle “cadı, kocakarı, karı” olarak anılan yaşlı bir kadındır. *Ferhat ile Şirin* hikâyesinde cadı kadın, âşıkları sihir gücüyle ayırır (Alptekin, 2016, s. 269); *Âsuman ile Zeycân*’da Zeycân’ı hile ile kuyuya düşürür (Kaya-Koz, 2000, s. 51). Yaşlı erkek ise *Âsuman ile Zeycân* hikâyesinde olduğu gibi ak sakallı pîr olarak anılır ve ondan kötülük beklenmez (Kaya-Koz, 2000, s. 45). *Vâmık u Azrâ*’da âşıkların evliliğine karşı çıkan Burhan bu fikre etrafındaki adamları sebebiyle kapılmıştır. Sevgililerin buluşması sırasında Vâmık’ın etrafını kuşatırlar. Onu zor kullanarak ele geçiremeyeceklerini anlayınca ihtiyar bir adam, hile ile Vâmık’ın yakalanmasına sebep olur:

*Kapladı cümlesini bîm ü harîs
Varıdı bir pîr-i siyeh-dil dessâs
Didi ey şîr-i dilîr-i meydân
Bilmedük biz seni afv eyle aman
Dost imişsün seni düşmen sandık
Bir galat fikre uyup aldandık
Gel aman mîr-i kerem-kâr-ı adîd
Duymasın cürmümüzü zât-ı Sa’îd
Vâmık aldandı bu pîre hayfâ*

*Başına gaflet ile geldi belâ
Viridi cevlânına artık ârâm
Geldi yerleşdi cema'atle tamâm
Azm idüp hâne-i Burhan'a umum
Ulaşup indiği dem oldu hücum
Âkıbet eylediler anı esîr
Düşdü gafletle kemine bir şîr (Saraç, 2013, s. 164-166)*

3.3. Mertlik ve Dürüstlük

Hikâyede Vâmık hapisten kaçarak kurtulmayı değil, yiğitçe savaşarak kazanmayı tercih eder. Savaşta galip gelerek Burhan'ı esir ettiğinde de ona bir bey gibi davranır. Rakip rolündeki Burhan da, “saf kötü” bir tip değildir. Düşman bile olsa asaletten ödün vermez ve çevresindekilerin etkisiyle Vâmık'ı yakaladığında her ne kadar onu hapse atsa da öldürülmesine rıza göstermez:

*Cümle helâkine kâsd itdi hemân
Mani oldu o gürûha Burhan
Didi virdik ana biz emniyet
Hâneme⁷ geldi bu sâfi-sîret
Sû-i kâsd eylemezsem ben asla
İderüm mahbese anı ilka
İde bu vech ile terk-i efkâr
Eyler elbetde nedâmeti izhâr (Saraç, 2013, s. 166-168)*

Âsuman ile Zeycân hikâyesinde de Zeycân'ın babası şaka ile kızını atışmada yenene vereceğini söyler. Zeycân, bir bey olduğu hâlde garip bir derviş kılığına giren Âsuman'a yenilince babasının adamları Âsuman'ı suya atabilecekken atmaz (Kaya-Koz, 2000, s. 37).

3.4. Alp Kadın Tipi

Eserde kardeşini kurtarmak için askerlerin başına geçerek savaşan Hüsnâ bir mesnevî kahramanı olarak sıradışıdır. *Dede Korkut Hikâyeleri*'ndeki Banu Çiçek ve Selcen Hatun'u andırır. Banu Çiçek, Bamsı Beyrek ile at koşturur, ok atar, güreş tutar (Ergin, 2016, s. 123). Selcen Hatun düşmanla savaşıp Kan Turalı'yı kurtarır (Ergin, 2016, s. 196). *Kırmanşah Hikâyesi*'nde Kırmanşah ünü çok duyulan Yemen padişahının kızı ile dövüşmeye gider ve dövüşte onu yenerek sevgilisi olur (Alptekin, 2016, s. 181).

4. SONUÇ

Kürkcü-zâde Osman Remzi'nin mesnevî nazım şeklinde kaleme aldığı eserinin tam adının *Sergüzeşt-i Mâzî Yahud Vâmık u Azrâ* olması gelenekten alınmış bir hikâyenin realist unsurlarla güncellenerek günümüze aktarılacağını en baştan sezdirmektedir. Bu inceleme sonunda da eserin mesnevîden çok realist halk hikâyesi özelliği gösterdiği tespit edilmiştir. Eser, *Tahir ile Zühre, Leylâ ile Mecnûn, Şâmilî ile Mahinur, Âsuman ile Zeycân, Âşık Sümmânî ile Gülperi, Ercişli Emrah ile Selvi Han, Köroğlu, Karaca Oğlan, Âşık Garip, Şah*

⁷ “hanıma” şeklinde okunmuştur.

İsmail, Kırmanşah gibi pek çok halk hikâyesiyle ortak motifler taşımaktadır. Zaman, mekân ve şahıs kadrosu itibarıyla gerçeğe yakın bir konuya sahip olan esere çöl, zindan gibi unsurlarla masalsi bir hava katılmıştır. Halk hikâyelerinde olduğu gibi epizotlara ayrılarak incelenebilecek bir yapıya sahip olan ve yer yer aksayan kurgu, tesadüflere dayandırılmış, Emin, Beşir, Said gibi kahramanların isimleriyle alegorik adlandırma yapılmıştır. Eserde aşk teması ve lirizm ön plândadır. Kahramanın hile ile zindana atılması, âşıkların karşılıklı şiir söylemeleri ve mektuplaşmaları, alp kadın tipi, kahramanlık, mertlik ve dürüstlük eserin karakteristik motifleridir. Hile ile aldatmanın cadı kadın yerine halk hikâyelerinde genellikle yaşlı bilge adam tipinde görülen ihtiyar bir erkek aracılığıyla olması eserin halk hikâyelerinden ayrılan yönlerinden biridir.

Sonuç olarak Doğu ve Batı edebiyatlarında sözlü anlatılardan yazılı metinlere şekil ve isim değiştirerek devam eden çift kahramanlı aşk hikâyelerinden biri olan *Vâmık u Azrâ*, Kürkcü-zâde Osman Remzi'nin kaleminde mesnevî nazım şeklini alsada epizotları ve motifleri açısından realist karakterli halk hikâyesi özelliği gösteren, anlatma esasına dayalı metinler içinde modern romana kaynaklık eden bir eser olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. (2015). *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili -Teori ve Uygulama-*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Alptekin, A.B. (2016). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ayan, G. (1998). *Lâmi'î Vâmık u Azrâ-İnceleme Metin*. Ankara: AKM Başkanlığı Yayınları.
- Boratav, P. N. (1982). *Folklor ve Edebiyat 2*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- _____ . (1988). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Daşdemir, Ö. (2012). *Halk Hikâyesi Olarak Yusuf ile Züleyha*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Ece, S. (2002). *Manisalı Camî'nin Vamık u Azra Mesnevisi (İnceleme-Metin-Sadeleştirme)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.
- Elçin, Ş. (2000). *Kerem ile Aslı Hikâyesi (Araştırma-İnceleme)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdoğan Çeltik, S. (2007). *Ali Emîri'nin Osmanlı Tarih ve Edebiyat Dergisi Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara.
- Ergin, M. (2016). *Dede Korkut Kitabı 1-2*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Harmancı, E. (2003). *Manisalı Câmî'î Muhabbet-nâme (Vâmık u 'Azrâ) İnceleme, Metin, Nesre Çeviri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul.
- Huart, C. (1993). *Vâmık ve Azrâ*. N. Şahinoğlu (çev.). *MEB İslam Ansiklopedisi* içinde. (C.13, s. 190-194). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kahraman, M. (2013). Nevai ve Roman. *Avrasya Etüdüleri*, (43), 57-175.
- Kaya, D.-M. S. Koz. (2000). *Halk Hikâyeleri 1*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kekeç, İ. (2017). Türk Edebiyatında Mesnevi ve Roman İlişkisine Dair Görüşler Üzerine Bir Değerlendirme. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, 3(2), 186-194.

- Kurtoğlu, M. (2013). Çağdaş Bir Nâbî Meçhul Bir Urfalı Şair Kemâl Edîb Kürkçüoğlu. *ŞURKAV Şanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi*, 6(17), 25-37. Şanlıurfa.
- Önal, M. N. (2006). “Yazma, Matbu Ve Sözlü Varyantlar Arasında Bir İnceleme: Şah İsmail Hikâyesi Örneği”, *VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri içinde*. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/13917,100pdf.pdf?0&_tag1=FBFB363397F0B6D7886C417018018E8D73AF4EBA&crefer=06A5C76FF868DE999078E829EE1791063A42D6A4338B11811BE4F75DE76B32B9 adresinden erişildi 07.08.2017 tarihinde erişildi.
- Ritter, H. (2011). *Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi*. M. Kanar (ed.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Saraç, M. A. (2013). *Kürkçüzâde Osman Remzi Sergüzeşt-i Mâzî Yahud Vâmık u Azrâ*. Şanlıurfa: Şanlıurfa Valiliği Yayınları.
- Şenocak, E. (2000). *Leylâ ile Mecnûn Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ.
- Şimşek, E. (1987). *Arzu ile Kamber Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ.
- Tanç, N. (2017). Klâsik Türk Şiirinin Son Temsilcilerinden Kürkçü-zâde Osman Remzi ve Ali Emîri’ye Nazîreleri. *Söylem Filoloji Dergisi*, 2(2), 232-249. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/383749> adresinden erişildi.
- Türkmen, F. (1995). *Âşık Garip Hikâyesi İnceleme-Metin*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- _____. (1998). *Tahir ile Zühre (İnceleme-Metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Türkmen, F., M. M. Taşlıova ve N. Tan. (2014). *Âşık Şeref Taşlıova’dan Derlenen Halk Hikâyeleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ünlü, O. (2011). *Modern Araştırmacının Klâsik Hikâyeye Bakışı Üzerine Değerlendirmeler*. TÜBAR, 29, 461-474.
- Yiğit, S. (2017). *Lâmi’î’nin Vâmık u ‘Azrâ Mesnevîsinin Mahallî Unsurlar Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Muğla.